

1568 – 2018 : 450 JAAR GELEDEN WERDEN DE DRIE PRIESTERS VAN RENINGELST VERMOORD

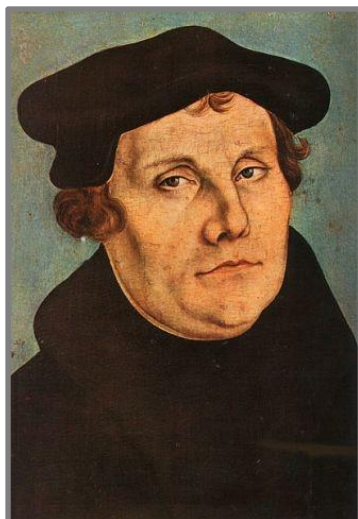
Vierhondervijftig jaar geleden, op maandag 12 januari 1568, werden pastoor Judocus Hughesoone, zijn kapelaan Robertus Ryspoort en de priester Jacobus Panneel uit Reningelst door bosgeuzen op gruwelijke wijze om het leven gebracht. In 1968 verscheen naar aanleiding van de vierhonderdste verjaardag van deze gebeurtenis een speciaal nummer van "Iepers Kwartier", het driemaandelijks tijdschrift van de Ieperse heemkundige kring. Daniël Masure, huidig voorzitter van de heemkundige kring, was auteur van de teksten van het nummer en gaf graag de toelating om het hele verhaal opnieuw te publiceren in Kerk en Leven. De volledige inhoud werd opgedeeld in 5 delen. In dit eerste deel wordt vooral de voorgeschiedenis verteld die de aanleiding was tot de gruwelijke gebeurtenissen.

Deel 1:

Algemeen historisch beeld - Voorgeschiedenis

Reeds onder de regering van de Gentenaar Karel V (1500-1558) werden in de betrekkelijk rustige Nederlanden de eerste kiemen gezaaid van protestantisme en ontevredenheid. Verscheidene grote steden leefden nog in voorspoed door handel en industrie, maar in het Westkwartier – de huidige Westhoek – was reeds een sterke industriële achteruitgang ingetreden.

De lakenhandel had zijn bloeitijd reeds lang achter de rug. Na het wegblijven van de Engelse wol, werd nog enigszins overgeschakeld naar de minderwaardige Spaanse wol; armoede, werkloosheid en ontevredenheid werden echter steeds groter. De jaarmarkten brachten contacten tot stand met Duitse, Nederlandse

Op 31 oktober 1517 spijkt Maarten Luther zijn 95 stellingen op de toegangsdeur van de kerk van Wittigen, een aanklacht tegen de wantoestanden in de kerk in die periode.

en Franse protestanten die de eersten waren om hier de nieuwe leer te verspreiden.

Bij de ambtsaanvaarding van de rasechte Spanjaard Filips II (1527-1598) viel het wereldrijk van de keizer in twee stukken uiteen : Spanje, de Nederlanden en de Spaanse overzeese gebiedsdelen enerzijds, en anderzijds het Habsburgse keizerrijk dat ophield tot eenzelfde rijk te behoren. De soms te hardhandige, dikwijls te slappe en vooral onsamenhangende en volksvreemde politiek van Filips II maakten de Nederlanden tot een broeinest van ontevreden, verongelijken en protestanten in elke betekenis van het woord.

De werkloosheid nam een ontzaglijke uitbreiding, de armoede steeg met de dag. Alleen edelen en geestelijken poogden de vroegere grootheid in stand te houden. Daardoor wekten ze echter de woede en de afgunst van de arme volksmassa. De oprichting in 1559 van veertien nieuwe bisdommen — waaronder Ieper — in de Nederlanden, kwam dan ook om deze en andere redenen zeer ongelegen. Daarbij werd het volk ook nog door Spaanse huurlingen steeds meer belast en verdrukt. Slechts enkele hogergeplaatsten verzetten zich hiertegen en vormden het Eedverbond der Edelen dat bij het volk spoedig nieuwe hoop deed ontstaan om, met de hulp van

vrijgevochten Duitsers, Lutheranen en Calvinisten, de Franse Hugenoten en de Nederlandse bos- en watergeuzen, de Spaanse verdrukkers te kunnen verdrijven.

De strenge straffen en de uitgevaardigde „plakkaten" deden de ontevredenheid nog stijgen en de protestantse hageprekers hadden het gemakkelijk de werklozen, bedelaars, ontevreden en de volksmensen op te ruien tegen de katholieke Spanjaarden. Legerbenden, meestal vreemde huursoldaten, zochten de predikanten en hun

volgelingen, en waren meestal de oorzaak van plunderingen en handtastelijkheden met de landelijke bevolking, die zoals meestal de kant van de zwakste koos.

De volgende stap in de „escalatie" was het uitbreken, tussen Steenvoorde en Winnezele, van de kerken- en beeldenstorm in het Westland. Dit gebeurde in het jaar 1566, met enige ironie het „Wonderjaar" genoemd. Na het landelijke „Westkwartier" te hebben overspoeld, kwamen ook de grotere centra : Poperinge, Wervik en Ieper aan de beurt en als een lopend vuurtje trok de beeldenstorm naar het noorden, tot hij zelfs Antwerpen met zijn vernielende benden teisterde, en tenslotte ook Noord-Nederland bereikte.

De eerste godsdienstberoeringen.

Het Westkwartier, en vooral het gebied der kasselrij Ieper —een administratief gebied dat toen iets meer omvatte dan het arrondissement Ieper en een deel van Frans-Vlaanderen, mag de droevige eer opeisen de bakermat te zijn geweest van de eerste godsdienstberoeringen. Reeds in 1527 komen in Sint-Winoksbergen (Bergues – FR) en Duinkerke vonnissen voor wegens het niet naleven van het verbod tot drukken en verkopen van protestantse boeken. In 1547 komt ook in Hondschote zo'n vonnis voor. In dit verband mogen we eens terugwijzen op het contact met Duitse en Franse handelaars, die zowel het Lutheranisme als het Calvinisme op onze jaarmarkten konden laten doordringen.

De eerste preek vond plaats op zondag 12 juli 1562 op het kerkhof van Boeschepe. De predikant was Ghelein Damman, die ook nog een broer had, Willem geheten. Spoedig breidde hun activiteit zich uit over de hele bergstreek : Loker, Reningelst, Westouter, Berten, Steenvoorde, Dikkebus en de Rode Berg waren onder andere plaatsen waar hagepreken werden gehouden. De geloofsonderzoeker of inquisiteur Pieter Titelmans, deken van Ronse, en met ambtsbevoegdheid over geheel Vlaanderen, werd erop afgestuurd. Deze Inquisitie was slechts een geestelijke rechtbank, en was op verre na niet te vergelijken met de Spaanse Inquisitie, die een wereldlijke en tevens een geestelijke bevoegdheid had.

Deze geestelijke rechtbank kwam hier in aktie op 14 juli 1562 en een bevel tot gevangenneming van predikanten en ketters volgde vanwege de regentes Margareta van Parma op 5 augustus en vanwege Filips II zelf op 12 september 1562.

Spoedig volgden de eerste arrestaties : drieëndertig gevangenen werden op een van die preken gemaakt : drie daarvan waren uit Eke (Eecke – FR), twee uit Berten (Berthen – FR), een uit Kassel (Cassel – FR), twee uit Boeschepe, vier uit Belle (Bailleul – FR), twee uit Loker, dertien uit Westouter en zes uit Reningelst. Predikant Damman ontsnapte echter. Velen weken uit naar Engeland en kwamen pas later terug, hetgeen kan opgemerkt worden in sommige naamlijsten van vonnissen in 1568.

Behalve de reeds genoemde Ghelein Damman en zijn broer Willem, waren er in onze streken nog een hele reeks andere bekende — of beruchte — predikanten te vermelden. Zo was er de

in 1531 geboren Pieter Datheen of Dathenus, die Carmeliet was in het klooster te Ieper en in 1550 Calvinist werd. Ook nog de Augustijnermonnik Jakob de Buzere van Ieper, afkomstig van Hondegheem bij Haezebroek (Hazebrouck – FR) en de bekende Sebastiaan Matte, een Ieperse hoedenmaker. Van Woesten of Roesbrugge afkomstig was bendeleider Jan Denys en uit Belle Frans Antoon de Swarte, ook Algoet genoemd. Uit Nieuwkerke kwam Karel Ryckewaert en waarschijnlijk was Gillis du Mont van Poperinge afkomstig. Ook was er nog de Augustijnermonnik Willem, uit Dordrecht in Nederland.

Verder kunnen we ook nog vermelden : Pieter Hazaert van Belle, Jan Lamoot van Reningelst, Mathieu Logier

van Steenwerk (Steenwerck -FR) ; Isore van der Slaet, voordien pastoor van St.-Janskappel

De kerk van Boeschepe

Vanaf 1566 worden onder massale belangstelling hagenpreken gehouden.

(*Saint Jans Cappel* - FR) ; Karel Wycke, kapelaan van Nieuwkerke ; Willem de Jaeghere, pastoor van Merris (FR) ; Michel van Ende, ook genoemd de Meunynck, daar hij monnik was geweest ; Roger de Robais, pastoor van Beselare ; Mahieu Platevoet van Boeschepe, Gillis Houvenaghel van Nieuwkerke, en nog vele anderen, minder bekend, maar even ijverig voor de nieuwe leer.

Deze overgang van priesters naar het protestantisme lijkt wel enigszins eigenaardig, doch we geven hier enkele bedenkingen die dat wel wat kunnen ophelderen. Vooreerst is er de eerder gebrekkige opleiding : de eerste seminaries zijn maar stilaan opgekomen na het Concilie van Trente (1545-63). Het is dus niet verwonderlijk dat de vorming eerder oppervlakkig was en dat er zelfs grove onwetendheid heerste onder de lagere geestelijkheid. Zij konden het dan ook tegen de grotere bijbelvastheid van de predikanten meestal niet bolwerken en lieten zich soms bepraten. Daarbij was het leven voor de meeste parochiepriesters niet gemakkelijk, daar ze het stoffelijk niet erg breed hadden.

Het heeft er dus alle schijn van dat de beeldenstorm, in 1566 losgebroken, reeds een jarenlange voorbereiding had gekregen en dat de hele zaak zeker niet zo spontaan was als sommigen willen doen geloven. Een viertal jaar van ophitsing en organisatie aan de ene zijde, van arrestaties, rechtsvervolgingen en wantrouwen aan de andere zijde, moesten tenslotte tot de bloedige en verschrikkelijke gebeurtenissen van de Beeldenstorm leiden.

1568 – 2018 : 450 JAAR GELEDEN WERDEN DE DRIE PRIESTERS VAN RENINGELST VERMOORD

Vierhondervijftig jaar geleden, op maandag 12 januari 1568, werden pastoor Judocus Hughesoone, zijn kapelaan Robertus Ryspoort en de priester Jacobus Panneel uit Reningelst door bosgeuzen op gruwelijke wijze om het leven gebracht. In 1968 verscheen naar aanleiding van de vierhonderste verjaardag van deze gebeurtenis een speciaal nummer van "Iepers Kwartier", het driemaandelijks tijdschrift van de Ieperse heemkundige kring. In het tweede deel wordt stil gestaan bij het uitbreken van de Beeldenstorm in Steenvoorde en de Inquisitie.

Deel 2 :

De Beeldenstorm

In augustus 1566 brak dan in nietsontziende woede de beeldenstorm los over het Westkwartier. In vier of vijf dagen tijd werden door gewapende benden meer dan vierhonderd kerken en kloosters verwoest. De eerste kerkbraak gebeurde op 10 augustus te St.-Laureins, een wijk van Steenvoorde, en spreidde zich snel uit over het Ieperse bisdom. Het vernielingswerk kwam tot ongehoorde afmetingen te Gent en te Antwerpen. Op 14 augustus kwamen de O.-L.-Vrouw- en St.-Bertinuskerk te Poperinge aan de beurt. Op 16 augustus Brielen, Voormezele, Zonnebeke, Nonnenbosschen, de Augustijnerabdij buiten Ieper en de eveneens buiten de muren gelegen abdij van St.-Clara. Ook de stad Ieper viel weldra in hun handen, en honderden prachtige kunstwerken, monumenten, glasramen, orgels, koorgestoelten, beelden, altaren, misgewaden, werden de prooi van vernielzucht. Verder volgden ook nog vernielingen in Watou, Mesen, Dikkebus, Roesbrugge, Vlamertinge, de abdij van Eversam (Stavele), Waasten, Wervik, Komen, Menen, Geluwe, Beselare, kortom in het gehele gebied der kasselrijen Ieper, Belle, Kassel, Rijsel Kortrijk en zelfs nog ver daarbuiten.

Sommigen stelden alles in het werk om vernieling te voorkomen, maar niets hielp. Anderen stelden voor om zelf de beelden in de kerken weg te nemen, in de hoop zo andere vernielingen de pas af te snijden, maar eens dat de kerkdeuren geopend waren, kende de vernielzucht van het gepeupel geen grenzen meer. In sommige kerken en kloosters konden vooraf de belangrijkste kunstschaten worden verborgen, in andere rekende men te veel op de hulp van

medeburgers en soldaten. De enen bleven echter braafjes thuis, en de anderen sloegen op de vlucht voor de volkswoede. Enkele kostbare stukken konden soms van de brandstapel worden gered door onvervaardige burgers, maar meestal betekende de beeldenstorm een algemene vernietiging van kunstvoortbrengselen van honderden jaren, en dat door onwetende en opgehitste volksmassa's, die door jaloersheid, armoede en vernielzucht gedreven, een onherstelbare schade aan het middeleeuws kunstpatrimonium toebrechten.

De overheid bleef bijna overal in gebreke, bij gebrek aan middelen of uit toegevendheid. Een enkele figuur greep in, maar te laat : Graaf Egmont (1522-1568), Prins van Gaver, zelf nadien verdacht van medeplichtigheid met de protestanten, trad wel hardhandig, doch menselijk op. Hij liet ketters en kerkbrekers die hij kon vatten afranselen met het plat van het zwaard. Ons lijkt het misschien reeds erg, maar de minste straf die Alva's Raad van Beroerten uitsprak, was meestal de doodstraf. Slechts enkelen werden door Egmont als afschrikwekkend voorbeeld onthoofd voor de deuren van de kerk, de ergste opstokers en boeven van gemeen recht, die de gelegenheid hadden aangegrepen om voor eigen rekening te plunderen en uit zuivere vernielzucht alles neer te halen.

Het gevolg liet niet lang op zich wachten. Filips II, verrast en woedend, stuurde zijn veldheer kapitein-generaal Ferdinand Alvarez de Toledo, hertog van Alva y Tormes (1507-1582), met tienduizend Spaanse keursoldaten naar de Nederlanden. Op 22 augustus 1567 deed hij zijn intrede in Brussel. Op 11 september werd hij goeverneur-generaal der Nederlanden, na het ontslag van de regentes, Margareta van Parma. Reeds op 5 september richtte hij de Raad der

Beroerten op, bij ons beter bekend als „Bloedraad“. Weinigen wachtten de strafmaatregelen af ; tienduizenden edelen en gegoeden vluchtten naar Frankrijk, Duitsland, Nederland of Engeland. Slechts de lichtgelovigen, zoals de graaf van Egmont, meenden dat het recht zou zegen, en bleven.

De Guerillastrijd

Noch de honderden gefolterden en onthoofden, noch de brandstapels en galgen, noch de terechtstelling van edelen als de graven van Egmont en Hoorn, beschuldigd van medeplichtigheid en te grote toegevendheid jegens de beeldenstormers en ketters, konden het tij doen keren. Integendeel, onrust en opstand broeiden voort in het land, waar de Spaanse soldaten door hun plunderingen van de goederen van onschuldigen zowel als van schuldigen, de ontevredenheid nog in de hand werkten.

Duizenden gevluchten en bannelingen wachtten over de grenzen het ogenblik af, waarop ze opnieuw naar eigen grond mochten terugkeren. Het Generaal Pardon van 1570 kwam veel te laat, want toen waren de Geuzen reeds volop georganiseerd en door allerlei vorsten en partijen geldelijk of anders gesteund. Uit Engeland kwamen meer dan eens groepen bannelingen te Kales Calais – FR), Boulogne (FR) of andere kustplaatsen aan wal. In Nederland ook werd de activiteit van de beruchte Watergeuzen gemeld, terwijl in de bossen en het binnenland van Artesië, Vlaanderen en Henegouwen de Bosgeuzen regelmatig van zich lieten horen. Hierbij vermengden zich Engelse protestanten, Franse Hugenoten, Duitse Lutheranen en Noordnederlandse Calvinisten die hier de kans zagen, langs de godsdienstvrijheid om, ook de politieke onafhankelijkheid van de Nederlanden te bewerken. Reeds in 1567 had Alva de volksoptstanden volledig onderdrukt. De

koningsgetrouwe Lamoraal, graaf van Egmont, en de graaf van Hoorn werden te Brussel, op 5 juni 1568 onthoofd. In zijn laatste ogenblikken werd Egmont bijgestaan door Mgr. Martinus Rythovius, eerste bisschop van Ieper, die — naar men vertelt — het terechtstellingszwaard meebracht naar Ieper, waar het in het Iepers stadsmuseum bewaard werd tot de vernieling in 1914-1918. Dat lijkt echter weinig waarschijnlijk, en reeds de tijdgenoot en geschiedschrijver Marcus van Vaernewijck vertelde dat de beul zijn werk niet deed met een zwaard, maar met een klein mes, zodat we dit verhaal wel als legende kunnen bestempelen.

Zeker is echter, dat een groep van 1500 Vlaamse bannelingen, die in december 1567 uit Norwich en Sandwich in Engeland, te Boulogne aan wal stapte, aan de basis lag van de ongeregelde heden die in de maand januari 1568 in de Westhoek en vooral in de West-Vlaamse bergen en het Poperingse voorvielen. Het waren niet alleen vreemden : ook uit de streek zelf, onder andere uit Reningelst kwam een groot gedeelte van de mannen die de „nieuwe religie“ toegedaan waren. Zij zijn het ook, die de pastoor van Dranouter, Jan Breufkin, tegen de „Walen“ beschermden toen die hem eveneens wilden ombrengen. Het betrof hier geen taalkwestie, eerder een zekere toegevendheid van de geuzen uit de streek ten opzichte van een priester die nog niet lang in de streek was, en ook de andersdenkenden minder „lastig viel“ dan zijn ongelukkige collega's uit Reningelst. Het is namelijk zo, dat vele van de teruggekeerde bannelingen op wraak uit waren, wraak op de gerechtsdienaars en op de plaatselijke priesters, die terecht of ten onrechte beschouwd werden als verklikkers bij het gerecht van geuzen, andersdenkenden of sympathisanten der nieuwe leer, daar zij het waren die het best hun parochianen kenden en dus gemakkelijk inlichtingen aan hun bisschop of het gerecht konden geven. De meeste van die inlichtingen stonden in de verslagen van de beeldenstorm, die praktisch alle kerken der streek had getroffen.

Het relaas van wat er gebeurd was en wie erbij aanwezig was geweest, was de oorzaak van vele arrestaties en verhoren of verbanningen, indien het niet had geleid tot folteringen of zelfs tot de doodstraf. Zo was in 1568 de Ravelsberg, op de weg naar Belle, het toneel van zeer vele

De onthoofding van de graven van Egmont en Hoorn op 5 juni 1568

terechtstellingen, door de Inquisitie bevolen en uitgevoerd door middel van zwaard, galg, brandstapel of rad.

1568 – 2018 : 450 JAAR GELEDEN WERDEN DE DRIE PRIESTERS VAN RENINGELST VERMOORD

Deze week, precies vierhondervijftig jaar geleden, op maandag 12 januari 1568, werden pastoor Judocus Hughesoone, zijn kapelaan Robertus Ryspoort en de priester Jacobus Panneel uit Reningelst door bosgeuzen op gruwelijke wijze om het leven gebracht. In 1968 verscheen naar aanleiding van de vierhonderste verjaardag van deze gebeurtenis een speciaal nummer van "Iepers Kwartier", het driemaandelijks tijdschrift van de Ieperse heemkundige kring. In deel 3 het verhaal van de ware martelgang van de 3 geestelijken, dat niets aan de verbeelding overlaat.

Deel 3 :

De moord op de drie priesters van Reningelst

Voorspel

Reeds in het najaar 1567 waren een tweehonderdtal Geuzen samengekomen in de bossen van St.-Sixtus. Het waren gedeeltelijk teruggekeerde vluchtelingen uit Wezel (NL), en ook Franse Hugenenoten en streekbewoners. Reeds op 24 september kwam een landbouwer uit Krombeke te Poperinge hun aanwezigheid melden. Soldaten uit Veurne en Ieper werden rondgestuurd om hen te zoeken. Ze namen de biezen naar de bossen van Beauvoorde bij Steenvoorde. Toch werd één gevangene gemaakt, een zekere Jakob Quicke uit Elverdinge, die verklapte dat de leiders twee edellieden uit het leger van Brederode waren, en ook een zekere Trioen, een Pieter Waels uit Houtkerke (*Houtkerque* – FR), Camerlynck uit Hondschote en nog anderen. De twee edellieden waren zeker de Brugse edelman Jakob van Heule en de andere wordt nu eens Hanekamp, dan weer Hannekin genoemd. Een der leiders was ook de predikant Jan Michiels. Ook soldaten van de kasselrij Bergen (St.-Winoks) (Bergues – FR) waren op jacht geweest en kwamen op 8 januari met een tiental overnachten in de herberg St.-Joris te Roesbrugge. Hans of Johannes Camerlynck had vernomen dat zij een van zijn mannen gevangen genomen hadden, kwam naar de herberg De Haghedoorn te Roesbrugge en overviel 's nachts de herberg, waar zes soldaten werden vermoord. Ook de gevangene verloor het leven en de andere soldaten wisten door list te ontkomen. Nu waren ze met een veertigtal verzameld, en vatten het plan op, de volgende zondag, 11 januari, de stad Poperinge te overvallen tijdens de grote processie die er zou worden gehouden. Daartoe moesten ze allen samenkomen in Spanjaardsdale, een plaats tussen Westvleteren en Poperinge. Alles sloeg echter tegen. Eerst en vooral hadden spelende kinderen van hun ouders over de vergadering gehoord, en een andersdenkende burger had de magistraat van Poperinge ingelicht. De amman (soort opperrechter) met een twintigtal soldaten werd erop uitgestuurd en ontmoette een achttal van de geuzen, op weg naar de vergaderplaats. Daar ze gewapend waren en weigerden hun wapens af te geven, liet hij hen inrekenen. Ze werden te Poperinge door Jan de Visch, stedehouder (luitenant) van de hoofdbaljuw van Belle verhoord en te Ieper terechtgesteld ; het waren Clement Boudry, wonende te Kemmel, Claes Boudry en Jan de (du) Clercq, beiden geboren te Kemmel, maar wonende te Mesen, Jan van den Coutre, van Mesen, Pieter Winnebroot van Godsvelde (*Godewaersvelde* - FR), Jakob Visaige van Belle en Jakob Visaige van Dranouter. Zo was de verzameling in Spanjaardsdale gedeeltelijk mislukt door loslippigheid van de ene, en waakzaamheid van de andere zijde. Daarbij kwam nog dat een verschrikkelijke en aanhoudende slagregen de aankomst der Geuzen verhinderde en er tevens voor zorgde dat de processie te Poperinge vervangen werd door gebeden in elke parochiekerk afzonderlijk. Daarom trokken Camerlynck en een veertigtal mannen onder leiding van Jakob van Heule en Jan Michiels naar Reningelst. Doornat van de regen bleven ze de zondagnacht overnachten en lieten ze hun kleren drogen in de afspanning de Philomele of het Nachtegaelken, op een kilometer van Reningelst dorp. (Baluwstraat 78)

De beruchte verkoren maandag 12 januari 1568

Vroeg in de morgen stuurden ze verspieters naar de pastorie om te weten of de Pastoor, Judocus Hughesone, er was. Die was pas terug van Voormezele, waar hij de nacht had doorgebracht en maakte alles klaar voor het Misoffer, dat hij die Verkoren Maandag moest opdragen. Een zestal aanvallers drongen de kerk binnen en de anderen overvielen de pastorie en het huis van de kapelaan, Robrecht Ryspoort. Ze namen hem gevangen, samen met de tweede kapelaan of de geestelijke koster Jakob Panneel. Judocus Hughesone wordt beschreven als groot van gestalte en zeer verstandig. Hij was nog niet lang te Reningelst benoemd, en voordien bestuurde hij de Latijnse school of het College te Ieper. Geboortig van Roesbrugge, was hij een hevig bestrijder van de ketterij van het nieuwe geloof; daarom ook waren de protestanten zo fel op hem gebeten. De gevangenen werden naar de kerk gebracht waar eerst alle schilderijen, beelden, kerkboeken en priestergewaden werden gescheurd, gebroken of verbrand. Daarna werden ze naar Loker gevoerd, waar ze omstreeks negen uur aankwamen. Ook daar werd de kerk opengebroken en vele zaken werden vernield of meegenomen. Omstreeks tien uur kwamen ze vervolgens in Dranouter aan. Pastoor Jan Breufkin werd er door vier man overvallen, twee met haakbussen (vuurwapen) gewapend, en twee met hellebaarden en pistolen. Ze riepen hem toe zijn geld af te geven. Een van hen was een zekere Pieter, van Hondschote, 24 jaar oud. Nadat ze zijn brevier en andere boeken verbrand hadden, werd hij naar het kerkhof gevoerd, waar hij de drie priesters van Reningelst bemerkte. Een der geuzen, Daem de Coninck van Steenvoorde, zoon van François, die toen in de gevangenis zat te Kassel (Cassel - FR), kwam hem tegemoet gelopen en riep : „Paap, gij hebt mijn vader verraden en doen aanhouden, gij zult nu hangen". Hij mikte met zijn haakbus op hem, maar de pastoor sloeg de loop van het wapen weg. Daarop kreeg hij van Daem een zo hevige slag met het wapen op het hoofd, dat hij overvloedig bloed verloor. In de kerk verbrandden ze het kruis en allerlei versierselen. Ook het Heilig Sacrament werd in het vuur gegooit. De geuzen spotten : „Zie, zie, welke mirakels uw god kan doen". Een zilveren ciborie met vergulde rand, drie kelken, twee kruisen, twee zilveren schalen en andere waardevolle voorwerpen werden meegenomen.. De vier priesters werden gedwongen de geroofde voorwerpen uit de kerken van Reningelst, Loker en Dranouter te dragen. Daarna ging de tocht naar Kemmel, waar ze rond de middag aankwamen. De koster werd er gedwongen de kerk te openen en de plundering nam een aanvang : beelden, boeken, schilderijen, doopvont, versieringen en alles wat ze vonden, behalve wat van waarde was, werd vernield. Een jonge kerel kwam er hen gelukwensen en schonk hun bier, dat ze betaalden. Dan ging het naar Nieuwkerke, waar ze een kwartier lang moesten zoeken naar de koster, die zich verborgen had. Ondertussen liepen enkelen onder hen op het kerkhof rond en braken binnen in het huis van de baljuw, die afwezig was. Zijn geweer namen ze mee. Tenslotte werd de koster met de sleutels gevonden en de kerk lag open voor een zoveelste vernieling en plundering. Geen enkele inwoner van Nieuwkerke kwam hen hinderen, behalve één, die onmiddellijk werd neergeslagen met een haakbus ; Parmentier van Hondschote, die de gevangenen bewaakte, riep dat men iedereen moest doden die zich verzette. Een uur later vertrokken ze naar Niepkerke (Nieppe - FR), en zes mannen volgden hen : drie inwoners van Nieuwkerke, en drie anderen, waarvan Frans, een gewezen beul van Ossenburg in Westfalen (Duitsland), de leider was. Rond vijf uur kwamen ze er aan en vernamen dat er zeven soldaten uit Rijsel (Lille – FR) in het dorp waren. Enigen zetten de achtervolging in maar toen de soldaten zich bij een schuur klaarmaakten om zich te verdedigen, lieten ze hen verder met rust en keerden terug tot bij de anderen om de kerk te plunderen. Ook grepen ze een gerechtsdienaar die vroeger enkele ketteren had helpen aanhouden, maar kort daarna ontsnapte die weer. Na die plundering trokken ze weer de weg op naar Nieuwkerke. Halverwege gekomen, volgden ze een weg doorheen de velden, hagen en weiden, tot bij een grote hoeve, het toenmalige en huidige Westhof (Westhovestraat, Nieuwkerke). Daar hielden ze halt en beraadslaagden op een afstand over het lot der gevangenen. Na een half uur kwamen ze terug bij de vier priesters. Jakob van Heule en Jan Michiels kondigden aan dat ze zich op de dood moesten voorbereiden en bidden. De priesters antwoordden dat ze niets hadden misdaan, en vroegen waarom ze moesten sterven. Michiels antwoordde dat hij de drie priesters van Reningelst een jaar geleden het leven had gelaten, maar dat ze toch waren voortgegaan met mensen aan te brengen bij het gerecht, en dat ze daarbij, net zoals de pastoor van Dranouter, papisten en afdogendienaars waren. Het was toen

elf uur s avonds en de hele dag hadden ze nog niets gegeten. Wynckius' verslag over de Geuzenberoerten vermeldt hier ook nog dat men hun door de Schriftuur bewijzen wou dat hun dood rechtvaardig was. Van Heule vroeg aan een van hen of hij bereid was de Mis af te zweren en te beloven niet meer te celebreren. Hij antwoordde dat hij liever stierf. Die pastoor was nog jong en groot van gestalte, en voor allen die de drie priesters gekend hebben, is het duidelijk dat dit pastoor Judocus Hughesone geweest is. Hierop baden de gevangenen in het Latijn en de ketters lachten ermee. Daarna leidden ze hen een vijfhonderdtal passen verder en bevalen hen opnieuw te bidden. Een derde keer gaven ze hen hetzelfde bevel, toen ze een bergtop hadden bereikt tussen Nieuwkerke en Dranouter, niet ver van de Zwarte Molen, zo genoemd omdat de eigenaar de Zwarte heette, en vlakbij een kleine herberg. Acht van de bendeleden leidden hen naar beneden in de vallei en zegden dat ze moesten sterven, daar Van Heule dit als bevel had gekregen van de prins van Condé (Louis de Bourbon of Louis I, 1530 – 1569). Beneden gekomen, waar de weg een waterloop voorbijkomt, werden ze — volgens Wynckius — door Fransen uit de streek van Atrecht (Arras - FR) op een wrede wijze vermoord. Van Heule had bevolen hen te onthoofden, doch de moordenaars gingen veel woester te werk. Eerst trokken ze van de drie priesters van Reningelst al hun kleren uit, maar die van Breufkin niet, daar zij geheel bebloed waren van de hoofdwonde die hij 's morgens had opgelopen. Ze bevolen hen te knielen en geknield ontving de pastoor van Reningelst een slag in de hals vanwege de beul. Het staal drong wel twee vingers diep door. Op hetzelfde

Een brandglasraam in de kerk van Nieuwkerke uit 1924 beeldt de marteldood van de 3 priesters uit.

ogenblik doorstak de beul hem met een Duitse degen. Een andere doorstak hem met een hellebaard en twee jonge mannen, een uit Nieuwkerke, en een andere, timmerman uit Reningelst, sloegen ook toe, de laatste met een bijl. De pastoor viel neer met de woorden : „Deus propitius esto mihi peccatori." (God, wees mij zondaar genadig) De kapelaan werd door vele slagen getroffen, en stikte door drie slagen die hij in de keel ontving. De koster sneed men eerst de onderlip af en daarna doorstak men hem het lichaam, zodat hij in vreselijke pijnen stierf. Nu wachtte de pastoor van Dranouter zijn beurt af, doch één der acht, Hans Camerlynck, trok hem weg en verbood de beul en de anderen hem te doden en zei hem : , Ik heb u uw leven gegeven, u zal geen kwaad geschieden terwijl ik erbij ben, denk aan mij. Toen beval men Breufkin de kousen van een der doden uit te trekken en daarna werd hij door Camerlynck de berg weer opgeleid. Hij hoorde dat achter hem de lichamen in een gracht of waterloop werden geworpen. Dit alles gebeurde bij heldere maneschijn, 's nachts om elf uur op maandag, 12 januari 1568 ook genoemd Verkoren Maandag.

Verdere lotgevalen van Breufkin

In het herbergje bij de Zwarte Molen vonden ze de kapitein Jakob van Heule en de predikant met een zesendertig tal mannen. De anderen bewaakten de omgeving. Camerlynck zegde dat hij Breufkin van de dood had gespaard, waarop de predikant antwoordde "Ik wist wel dat hij niet moest sterven. We kennen hem zelfs niet, hij is nog niet meer dan zes of zeven maanden pastoor geweest. Waar wil hij naartoe? Naar de onzen in Engeland? We zullen er een bekwaam man van maken". Ook stelde de predikant hem een hele reeks ketterse argumenten en geschriften voor, onder andere dat het volgens de Heilige Schrift, in het 23e hoofdstuk van Ezechiël bewezen was dat de drie priesters de dood verdiend hadden en dat de anderen de oren moesten worden afgesneden. Na te hebben gegeten en gedronken, vertrokken ze om vier uur in de morgen naar Wulvergem, om de volgende dag te Mesen en op andere plaatsen de kerken te plunderen en de beelden neer te halen. Te Wulvergem wilden ze in een schuur slapen, maar de eigenaar weigerde en bleef er een uur lang over twisten, tot ze dreigden hem aan handen en voeten te binden. Toen opende hij de schuur voor hen. De kapitein en de

predikant en ook Pieter Hazaert, die aanzien werd als onderbevelhebber van de bende, sliepen echter in de hoeve. Ondertussen kwamen vier spionnen vertellen dat Joris van Halle, stadhouder van de hoofdbaljuw, te Mese was met meer dan 50 mannen. De bende besloot niet naar Mese te trekken. De verspieters vertelden ook dat inwoners van Nieuwkerke en andere dorpen de volgende nacht zouden optrekken naar de Monteberg, ook genoemd de Kleine Kemmelberg, met fifiers (houten blaasinstrument) en trommels, om de preek te horen. De predikant beloofde dat er de volgende avond zou gepreekt worden en ze bleven de hele dinsdag tot zes uur in de schuur. Op dat ogenblik zetten ze zich op weg naar de Monteberg, in marsorde zoals soldaten, met een voor- en een achterhoede gewapend met geweren, en daartussen de kapitein en de predikant. De pastoor van Dranouter, beladen met pakken en hellebaarden, liep voorop. Boven op de berg gekomen, vroegen ze aan de vrouw van Cornil Tyts, die daar woonde en een hardnekkig beeldstormer was, of er gerechtsdienaars gekomen waren. Daar dit niet het geval bleek te zijn, daalden ze af naar het dal, waar ze zich verwarmden rondom een groot kampvuur. Daar vernamen ze dat Simon Uutenhove en de baljuw van de zale van Ieper met vijftig man te Kemmel waren. Eerst wilden ze hen aanvallen, en ze zetten zich op weg ernaartoe. Toen ze in Kemmel aankwamen, en van verre de bedoelde herberg reeds konden zien, vernamen ze dat het volk dat ze te Nieuwkerke hadden doen optrommelen, weigerde hun ter hulp te komen. Daarop trokken ze zich terug, zodat de voorziene preek niet doorging. Wynckius vertelt nog dat de groepen dorpelingen en protestanten, die toch op weg waren naar de Monteberg, verwittigd werden van het dreigend gevaar door schaapherders, die op de hellingen der bergen hun schapen weidden. Simon Uutenhove omsingelde de berg en zocht nauwkeurig de hele omgeving af, maar vond niemand meer. Eerst ging de troep naar de hoeve van een hunner verspieters en gedurende de nacht bereikten ze langs allerlei omwegen een andere boerderij voorbij Reningelst. Daar bleven ze de woensdag in de schuur schuilen en verdeelden er de buit van de geplunderde kerken. Ze waren nog met een dertigtal ; de anderen onder wie de beul en de drie oproermakers die zich te Nieuwkerke bij de bende hadden gevoegd, waren reeds vertrokken uit vrees voor een aanval van Uutenhove en de baljuw met hun mannen. Een Waal uit Reningelst, Michiel van Ende, ongeveer 32 jaar oud, bijgenaamd Michiel de Meunynck (monnik) omdat hij kloosterling was geweest, kwam de schuur binnen en eiste dat de pastoor van Dranouter zou opgeknoopt worden, hoewel de anderen zegden dat hij erin had toegestemd hun metgezel te worden, en niettegenstaande de smeekbeden te zijnen gunste van de huiseigenaar en zijn vrouw. Enkele Vlamingen uit de bende, zoals Hans Camerlynck, Balten Nauwynck en nog anderen beschermden hem echter en verzekerden hem dat hij niets te vrezen had. Ze voegden er zelfs bij dat ze beschaamd waren zich in zulk gezelschap te bevinden. De kapitein, zijn luitenant en de mannen die in zijn dienst stonden, verlieten de woensdagavond de groep en trokken naar Frankrijk, terwijl Camerlynck naar de kasselrij Bergen (Bergues – FR) trok. Ze vertrokken naar de bossen in de omgeving van Houtkerke (Houtkerque – FR), Watou en Roesbrugge, genoemd de bossen van St.-Sixtus. Opnieuw drongen de Walen aan om de pastoor op te hangen, doch de Vlamingen verzetten zich ertegen. Gedurende een heftige ruzie die tussen hen oplaaide, werd de pastoor aan een boom vastgebonden, doch hij slaagde erin zich los te werken. Hij vluchtte gedurende acht uur doorheen de bossen en kwam om elf uur 's nachts te Houtkerke aan. Op de weg, dicht bij dat dorp, ontmoette hij Camerlynck met veertien of vijftien van zijn gezellen ; twee van hen kregen bevel hem naar een schuur in Killem (FR) te leiden. Daar bleef hij tot zeven uur in de morgen en verliet hen toen, om via Hondschote, Leisele, Izenberge en Alveringem eindelijk het klooster van Hemelsdale in Werken te bereiken, waar hij bleef tot 17 januari, een zaterdag. Die dag werd hij door Mgr. Martinus Rythovius (eerste Bisschop van Ieper 1511-1583), naar Ieper geroepen en legde er getuigenis af van alles wat hij gedurende die vreselijke week had meegemaakt. Dat gebeurde in aanwezigheid van Jan van Lichtervelde, heer van Beaurewaert, voogd en baljuw van Ieper, en van Gillis de Corte, griffier van dezelfde stad. De tekst van dit getuigenis bestaat nog te Brussel, in het Rijksarchief, en is samen met

de „Geusianismus ' van Wynckius de bron, waaruit het wedervaren van de priesters nog kan achterhaald worden. Op 18 en 19 januari werden de bevroren lichamen van de drie priesters teruggevonden en naar Belle (Bailleul - FR) gebracht. Hierna werden ze met een wagen naar Reningelst overgebracht en er de volgende dag godvruchtig begraven voor het hoogaltaar in het koor der kerk. Op zaterdag 24 of zondag 25 januari werd door de deken van Poperinge een plechtige begrafenisdienst voor hen gecelebreerd, waarbij twee- tot driehonderd mensen aanwezig waren. Het volgende jaar, op 13 januari 1569 werd het volgende grafschrift geplaatst op hun graf (vertaling uit het Latijn) „In het jaar des Heren, 1567 (oude stijl) 13 januari (vergissing) voerden verwoede beeldstormers, na al wat heilig was, en ook deze kerk te hebben onteerd de drie priesters van deze kerk gewelddadig met zich mee : meester Judocus Hughesone, pastoor, Robertus Ryspoort, kapelaan, en Jacobus Panneel, koster. Na hen de ganse dag schandelijk te hebben behandeld en rondgeleid, hebben ze hen de volgende nacht, rond elf uur, bij heldere maan, wegens hun standvastigheid in het belijden van het katoliek geloof, op enige afstand van de weg, op de parochie Nieuwkerke, naar een laagte gebracht en wreed vermoord. Daar werden na enkele dagen hun vervroren lichamen ontdekt en hier godvruchtig begraven. Zij hebben minder onze gebeden nodig, dan wij de hunne". De pastoor kreeg een afzonderlijk grafschrift : „Meester Judocus Hughesonius, pastoor te Reningelst, bisdom leper, op bloeiende leeftijd door moordlustige geuzen wreedaardig omgebracht in 1568, op 11 januari, Romeinse telwijze" (ook fout).

Na de dood van de priesters van Reningelst vond Mgr. Rythovius niemand bereid om te Reningelst benoemd te worden, wat verstaanbaar is. Daarom besloten de inwoners op eigen kosten een vijftientigtal soldaten te onderhouden om hun priesters te beschermen. De eerste die deze last op zich nam, was pastoor Frans Vanderburgt die reeds in 1574 te Reningelst was, en na hem kwam zijn opvolger Johannes of Jacobus Stoop in 1603. In 1583 werd de kerk van Reningelst door de Geuzen van Ieper afgebrand. Rond 1595 of 1623 werd ze herbouwd en groter gemaakt, waarbij de grafsteen in de muur werd gemetseld, zodat de plaats van het graf stilaan vergeten raakte. Een bewijs van die uitbreiding van het koor en de uitbouw der kerk is vooreerst de balk in de koormuur achter het hoofdaltaar, met ingebeiteld jaartal 1595. Het rechtercijfer 1623 was te vinden op de linker- en rechterhelft van de westgevel. Reningelst, Beveren-aan-de-IJzer en St.-Rijkers waren de laatste drie plaatsen waar de hervormden mochten samenkomen voor hun preken en godsdienstoefeningen.

De gedenkplaat in de kerk van Reningelst met de namen van de pastoors sinds 1568

1568 – 2018 : 450 JAAR GELEDEN WERDEN DE DRIE PRIESTERS VAN RENINGELST VERMOORD

Vierhondervijftig jaar geleden, op maandag 12 januari 1568, werden pastoor Judocus Hughesoone, zijn kapelaan Robertus Ryspoort en de priester Jacobus Panneel uit Reningelst door bosgeuzen op gruwelijke wijze om het leven gebracht. In 1968 verscheen naar aanleiding van de vierhonderste verjaardag van deze gebeurtenis een speciaal nummer van "Iepers Kwartier", het driemaandelijks tijdschrift van de Ieperse heemkundige kring. In deel 4 leest u meer over de misdaden van bendeleider Hans Camerlynck, zijn aanhouding en uiteindelijk zijn terechtstelling.

Deel 4:

Verdere misdaden en einde van HANS CAMERLYNCK en den „QUAEDEN HOOP'

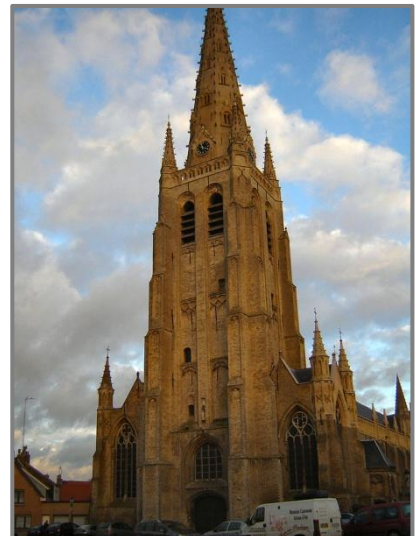
Reeds verscheidene malen vermeldde ons verhaal de naam van Hans Camerlynck of Johannes van der Camere, en dit niet steeds in de slechte zin. Hij wierp zich op als beschermer voor de pastoor van Dranouter, Breufkin, doch wat we verder over zijn leven weten, is er weinig mee in overeenstemming. Hij was afkomstig van Hondschote, en van hem wordt verteld dat hij met zijn bende achttien priesters vermoordde. Steeds beschikte hij over een veertigtal bosgeuzen die echter bijna nooit allen samen te vinden waren, en elkaar zelfs regelmatig afwisselden, want de groep die in februari 1568 te Hondschote "werkte", was helemaal anders samengesteld dan degene waarmee hij einde september te Belle werd gevangen genomen. In verscheidene geschriften over die tijd worden ze betiteld als bosgeuzen, wilde geuzen, bannelingen uit Engeland, Waterlozen omdat sommigen onder hen op 27 december 1566 te Wattrelos (FR) aan een algemene slachting onder geuzen waren ontsnapt en tenslotte werden ze ook zeer dikwijls betiteld als „den Quaeden Hoop" uit het Westkwartier.

Het was Pieter Waels uit Houtkerke die te Boulogne Hans Camerlynck in contact bracht met de Brugse edelman Jakob van Heule. De leiders hadden het plan opgevat het Westkwartier te laten overrompelen door de bosgeuzen, verenigd met een 1500 uit Engeland teruggekeerde bannelingen en de Franse Hugenoten van het leger van de prins van Condé (Louis de Bourbon of Louis I, 1530 – 1569). Na zijn kort verblijf te Boulogne eind 1567 kwam Camerlynck naar onze streken met Pieter Waels en de predikant Jan Michiels.

Op 22 november 1567 vielen ze Diederik Bentin, de pastoor van Houtkerke aan, en sneden hem het rechteroor af, mishandelden en beroofden hem. De deelnemers aan deze overval waren behalve Camerlynck, Balten Nauwynck, Pieter de Crop, Cornil Ryckeman, Jan de Codts, Dieryck de Conynck, Josse Winnebroodt, Clais de Costere en Martin Trier. Op 28 november werd de pastoor van Oostkappel-bij-Roesbrugge (*Oost-Cappel – FR*), Hendrik Turcq, bij hun bezoek erg toegetakeld. Hij ontsnapte tot tweemaal toe aan de strop doordat het touw brak. Tenslotte kwam hij ervan af met twee afgesneden oren.

Op dinsdag 3 december doodden ze twee soldaten van een groep die een van hen wilde komen aanhouden te Houtkerke. Op 31 december brachten ze de pastoor van Houtkerke een nieuw bezoek; hij poogde te ontsnappen, maar werd gedood. Hij was het eerste slachtoffer van een lange reeks priesters. Zes soldaten van de baljuw van St.-Winoksbergen (Bergues – FR) werden door hen vermoord op 8 januari 1568 in de herberg St.-Joris te Roesbrugge, om een van hun gezellen te bevrijden.

Hierna kwamen de kerken en pastorieën van Reningelst, Loker, Dranouter, Kimmel, Nieuwkerke, Niepkerke en Wulvergem aan de beurt. De drie priesters van Reningelst verloren er het leven bij: Breufkin kwam er levend, noch niet heelhuids van af. Een deel van de bende trok naar Soks (Socx – FR) en vandaar naar Hondschote, waar ze op maandagmorgen, 26 januari de pastoor Maarten Neerkose (Nercisius) doodden en de kapelaan Pauwel de Clercq

De Sint-Vedastuskerk van Hondschote (église Saint-Vaast)

zwaar verwondden. Ook de korporaal van de te Hondschote gelegerde soldaten werd uit zijn verblijf gelokt en vermoord. Via Killem (FR) bereikten ze Rekspoede (Rexpoëde - FR), waar pastoor Frans Delfosse gedurende het misoffer met een musket werd doodgeschoten. Ook de kapelaan en de koster schoten er het leven bij in. Vandaar trokken zij naar Bambeke (Bambeque - FR), waar de kerk volledig werd geplunderd, zoals ook te Warhem (FR), waar ze brand stichtten in de kerk. Ook de kerken van Winnezele (FR) en Oudezele (FR) werden geplunderd. Ondertussen had de heer van Rassegem vierhonderd mannen verzameld onder bevel van zijn luitenant, Valentin de Pardieu, heer de la Motte, om de geuzen op te sporen. De

De hertog van Alba

stad Ieper en de omliggende kasselrijen verzamelden op hun beurt honderd krijgslieden en op 1 februari 1568 liet de hertog van Alba weten dat hij vierhonderd man grenstroepen onder het bevel van de heer de la Cressonnière naar Ieper had gestuurd.

Op 2 februari werden bij Roesbrugge nog twee burgers de keel overgesneden door de geuzen, omdat ze de soldaten de weg hadden gewezen. Een groep, die op 4 februari de abdij van Beaupré-sur-la-Lys (FR) wilde plunderen, werd tijdig door toegesnelde troepen verrast en vluchtte in het bos van Nieppe.

Op 9 februari werd de heer Hanecam (p), of Hendrik de Nédoncel, — een der medeondertekenaars van het Eedverbond — die begin februari nog samen met Camerlynck had vergaderd te Beveren-aan-de-Ijzer, door Valentin de Pardieu op korte afstand van Kassel van zijn bed gelicht en met enkele medeplichtigen gevangen naar Rijsel gebracht. De heer Hanecamp en de heer Filips van Belle echter werden op bevel van Alba, naar Brussel overgebracht. Ze werden er beiden onthoofd, respectievelijk op 14 april en 27 mei

1568. Ook de anderen ontlieden hun straf niet. Daarom verliet Camerlynck met zijn bende het Westkwartier, zodat de streek een tijdlang wat rustiger werd. Toch werden nog de pastoor en de kapelaan van Rubroek (Rubrouck - FR) door vroegere leden van zijn bende vermoord.

Rond 18 september 1568 kwam Camerlynck weer opduiken in de omgeving van Kaaster (Caëstre - FR). Spoedig werden de geuzen door de opgeroepen soldaten in een bosje omsingeld en allen — op één na na een verbeterd gevecht gevangen genomen. Dit gebeurde op 28 september. Twee zwaar gekwetsten, Jan Coppin, van Wormhout (FR) en Mathieu Vervliet van Rubroek werden te Belle onmiddellijk opgehangen. Hun lijk werd op een wagen meegevoerd en op de weg naar Ieper aan een boom opgeknoopt. De anderen werden naar Ieper gevoerd en daar gevonnis. Pieter de Bu (y)sere van Moorbeke (Morbèque - FR) was gekwetst aan de hand en werd op 6 oktober terechtgesteld : hij werd op de slede rondgevoerd, op de vier hoeken van de markt gegeseld, geradbraakt op een St.Andrieskruis en op het wiel gelegd. Op 22 oktober kwamen Josse Winnebroot van Kaaster (Caestre - FR), Hercule Nosette van Antwerpen, Pieter Damman van Rubroek, Martin Ghyselen van Steenvoorde en Jan van Peene uit Buusscheure (Buysscheure - FR) aan de beurt. Twee hiervan werden de oren afgesneden en geradbraakt, de twee anderen geradbraakt en levend verbrand. De vijfde werd opgehangen voor het Besant, daar hij nog niet langer dan vijf of zes dagen met de bende had meegelopen, en nog geen moorden had bedreven. De volgende dag werden Jan de Codts van Killem en Claeys van Heems van Moorbeke ter dood gebracht zoals de Busere, nadat ze hun biecht hadden gesproken aan de bekeerde predikant Pieter Haze (Hazaert ?), die dezelfde dag ook onthoofd werd verhoord; ook op zondag 3 oktober van acht uur 's morgens tot zeven uur 's avonds en de maandag 4 oktober weer 's morgens tot 's avonds. Hij had bij het gevecht een schot met hagel in de benen gekregen, zodat hij moeilijk kon gaan. Op 20 november, een maand na zijn gezellen, werd hij op het schavot voor de Halle, in het midden van de Markt terechtgesteld. Het lezen van het vonnis in de vierschaar duurde van twee uur tot half vier. Daarna werden hem buiten de oren afgesneden : hij werd op de slede gebonden en zo rondgevoerd langs de Aalstraat (Coomansstraat), de Leet, de Kloosterpoort, de Zuivelmarkt, de Diksmuidestraat en zo terug naar de markt. Op elke straathoek werd hij met gloeiende tangen genepen, ook op elke hoek van de Markt. Met kettingen werd hij aan de paal gebonden. Boven zijn hoofd was een pektonnetje geplaatst dat in brand werd gestoken, zodat de gloeiende pekdruppels op hem vielen, en hem verbrandden. Tenslotte werd de brandstapel aangestoken rondom hem, zodat hij spoedig stierf. Hij was toen ongeveer vierenveertig jaar oud. Een enkele medeplichtige, Richard, de Engelsman, werd op 1 februari 1569 aan het pelorijn met een strop aan de hals tentoongesteld, gegeseld en verbannen, omdat hij aan de

meeste misdaden van den „Quaeden Hoop" onschuldig was. Op Kerstavond werd nog een andere medeplichtige, Joris de Codts uit Killem opgehangen voor het Besant, omdat hij zeer rijk was en de bende geldelijk had geholpen. Na drie uur werd hij van de galg genomen en begraven op het kerkhof der predikheren. Nog later zouden andere bendeleden gevangen geraken en veroordeeld worden, zoals de beruchte Pieter Mlaels van Houtkerke, die op 16 februari 1573 te Hondschote werd gevonnist om op het St.-Andrieskruis geradbraakt te worden. Slechts vier onder hen, Pieter de Busere, Josse Winnebroot, Martin Ghyselen en Hercule Nosette weigerden te biechten en zich te bekeren. Alle anderen, ook Hans Camerlynck, verzoenden zich voor hun dood met het katoliek geloof.

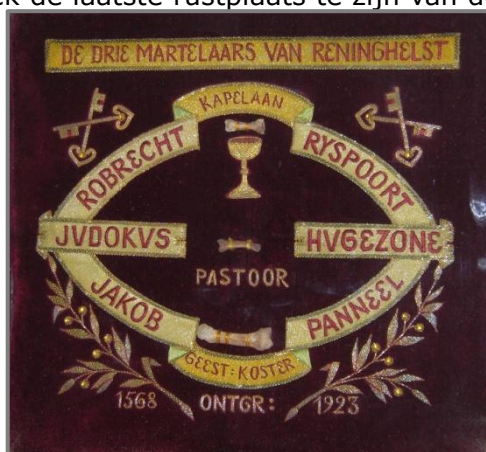
1568 – 2018 : 450 JAAR GELEDEN WERDEN DE DRIE PRIESTERS VAN RENINGELST VERMOORD

Vierhondervijftig jaar geleden, op maandag 12 januari 1568, werden pastoor Judocus Hughesoone, zijn kapelaan Robertus Ryspoort en de priester Jacobus Panneel uit Reningelst door bosgeuzen op gruwelijke wijze om het leven gebracht. In 1968 verscheen naar aanleiding van de vierhonderste verjaardag van deze gebeurtenis een speciaal nummer van "Iepers Kwartier", het driemaandelijks tijdschrift van de Ieperse heemkundige kring. Op het einde van de negentiene eeuw en begin twintigste werden opgravingen gedaan in de kerk van Reningelst in de hoop stoffelijke resten van de 3 priesters terug te vinden. Zowel in de kerk van Reningelst als in deze van Dranouter en Nieuwkerke worden de gebeurtenissen herdacht.

Deel 5:

De graven van de priesters-martelaars

Toen na de herbouw van de kerk tussen 1595 en 1623 het koor ook werd uitgebreid verdween de in 1569 geplaatste grafsteen ergens in de muur of achter een houten bekleding, en hij werd niet meer teruggevonden, zodat ook het graf weldra onbekend geraakte. In 1868 trachtte Z.E.H. Deseure, pastoor, links van de middenbeuk, aan de oosthoek van de eerste vieringpijler het graf terug te vinden. Hij opende 'n grafkelder, die bleek de laatste rustplaats te zijn van de familie Bulteel, kasteelheren van Reningelst. Ook in 1893 deed Z.E.H. Vanneste, pastoor, opgravingen voor het hoofdaltaar en vond er wel beenderen, doch alleen van het vroegere kerkhof, daar het koor later was uitgebreid en bijgebouwd. Tenslotte was het Z.E.H. Pastoor Gustaaf Lamerant, geboren Reningelstenaar en zeer bekend in de streek, die enig succes boekte. Hij vermoedde terecht dat het hoofdaltaar in of voor de viering of het kruis van de kerk moest gestaan hebben, en liet op 23 april 1923 aan de westkant van de vieringpijlers graven. Na twee uur graven aan een put met een oppervlakte van twee meter bij anderhalve meter, stootte men om half tien op een eerste scheenbeen. Om half twaalf had men drie geraamten

Kadertje met opgegraven beentjes, vermoedelijk afkomstig van de 3 priesters-martelaar

blootgelegd, die door dr. Hendrik Brutsaert werden onderzocht. Het waren drie mannengeraamten. Daar ze nog hun volledig en weinig versleten gebit bezaten, oordeelde hij dat ze tamelijk jong overleden waren. Een van de geraamten was bijzonder groot en lag rechts van

Deze tegel achter het hoofdaltaar van de kerk van Reningelst duidt de huidige begraafplaats aan van de 3 prieters-martelaar

het tweede, terwijl het derde aan hun voeten lag, met de voeten naar de anderen gekeerd. Onder dit geraamte lag iets dieper nog een vierde, en ertussen wat overblijfsels van hout en kleren, die geborduurde priesterkleren bleken geweest te zijn. Alleen bij het groot geraamte was het duidelijk te zien dat het in een eiken kist was begraven. Dat ze niet alle drie naast elkaar begraven werden, zal waarschijnlijk zijn uitleg vinden in de smalle ruimte tussen de bidbanken, en het niet aanwezig zijn van twee kisten in de haast waarmee de begrafenis werd voltrokken. Op 12 januari gedood, werden ze op 18 januari op een wagen van Belle naar Reningelst gebracht, en 's anderendaags reeds begraven, zodat alle voorbereidingen wegens tijdgebrek moesten achterwege blijven. Op 21 september 1923 werden de overblijfselen in drie zinken kistjes geborgen, die dan weer in één enkele houten kistje werden geplaatst, dat in een kleine grafkelder onder het hoofdaltaar in het kerkkoor werd bijgezet. Een kleine witmarmeren steen vermeldt er hun verblijfplaats, terwijl het herstelde opschrift naar de tekst van Wynckius tegen een der vieringpijlers werd

aangebracht en aangevuld met de lijst der pastoors sedert 1568. Drie van de opgegraven beentjes werden in een klein kader vooraan in de kerk opgehangen, met de geborduurde tekst : „*Haec putantur esse ossa trium sacerdotum martyrum olim huic ecclesiae addictorum — Roberti Ryspoort sacellani Judoci Huyghesoone pastoris Jacobi Panneel — custodis — qui a furiosis iconoclastis crudeliter trucidati sunt 12 januari 1568*” Een tweede kader werd in de pastorie opgehangen, maar is nu opgeborgen in de kerk. Een derde kadertje dat E.H. Lamerant voor zichzelf hield, werd enkele jaren geleden door zijn erfgenamen terugbezorgd aan de kerkfabriek zodat alle opgegraven beentje zich opnieuw in de kerk van Reningelst bevinden.

Kruis en tombe, bedetochten en herdenkingen.

Het kruis van de Zwarte Molen met kaarsenkapelletje

De "Tombe" : gedenkmonument opgericht door E.H. Lamerant in 1928 in de Eikelstraat op de grens tussen Dranouter en Nieuwkerke.

Affiche met de aankondiging van de inhuldiging van de tombe op 17 juni 1928.

Zoals gezegd was E.H. Gustaaf Lamerant niet de eerste die zich om de herinnering der drie priesters-martelaars had bekommerd. Reeds werden E.H. Deseure en E.H. Vanneste vermeld. Ook E.H. Leonard Lootens, pastoor van Dranouter, was één van de baanbrekers die de volksdevotie in goede banen leidden. Hij was het die op de hoogte van de Zwartemolen het bekende kalvariekruis liet oprichten, waar vanaf 1909 langs de oude weg Nieuwkerke-Belle een bedevaart van mensen uit de streek en zeer vele Frans-Vlamingen jaarlijks samenkwam. Deze bedetocht had opnieuw plaats na de eerste en ook na de tweede wereldoorlog. Onder de eerste wereldoorlog kwam Maarschalk Foch er meer dan eens voor dit kruis bidden en mediteren en buiten alle verwachting bleef het bijna levensgrote kruisbeeld van de vernieling door oorlogshandelingen gespaard. E.H. Lamerant wijdde op zondag 17 juni 1928 het tweede kruis, dat in de volksmond „De Tombe” genoemd wordt, en dat lager op de berghelling langsheen de Eikelstraat op de meest waarschijnlijke plaats van de marteldood van de priesters werd opgericht. Het opschrift geeft de laatste woorden der priesters weer ; op de armen van het kruis komen de symbolen voor : kronen, kelk en palmen. Nog anderen zorgden voor de herinnering aan de drie vermoorde priesters ; zo vinden we in de kerken van Nieuwkerke en Reningelst telkens twee brandvensters die scènes weergeven uit de marteltocht en de moord. Deze in het koor te Reningelst, van de hand van Fritz Roderburg uit St.-Michiels, werden geplaatst in 1954 en zijn geschonken door respectievelijk de familie Chielens-Dumon, de familie Six-Rommel en pastoor Eugene Delcour en kapelaan Victor Gesquiere. Te Nieuwkerke bevinden dergelijke taferelen zich in de linker- en rechterzijbeuk van de kerk. Ze dateren van augustus 1924 en zijn het werk van kunstschilder Camille Wybo uit Doornik. In de kerk van Dranouter hangt het grote schilderwerk van E.P. Oskar Soenen, scheutist, die in 1947 als student aan de academie voor Schone Kunsten te Leuven de hele geschiedenis uitbeeldde. Het is op een eerder moderne manier samengesteld, maar het kan gemakkelijk worden

„gelezen” dank zij de bijgeschilderde wapenschilden en symbolen en de onderstaande verklarende tekst. Hij schilderde het als praktische proef voor zijn eindexamen, en won er de Gouden Medaille van de stad Leuven mee. Hijzelf was afkomstig van Nieuwkerke, en werd nadien missionaris in Kongo. Eveneens na de Tweede Wereldoorlog bracht E.H. Leo Devynck, pastoor van Dranouter, een nieuwe opgang teweeg in de jaarlijkse bedetochten, die door de parochianen van de meeste erbij betrokken heuvelland-parochies werden voortgezet. Later waren het nog E. H. Marcel Ingelaere in Dranouter, E.H Alexis Ameloot en E.H. Vanden Abeele in Nieuwkerke, en E.H Dries Houvenaghel in Reningelst, die als parochieherders de fakkel die doorheen de eeuwen brandend werd gehouden, wilden doorgeven aan de jongere generaties, opdat die niet zouden vergeten welke gebeurtenissen in hun idyllische West-Vlaamse heuvelstreek zijn voorgevallen. Zij, en de honderden trouwe vrienden uit de Franse Westhoek over de „schreve”, die op de derde zondag van september hier komen vragen om evenveel vastberaden geloofssterkte als de drie priesters van Reningelst, weten dat zulke sterkte in alle tijden, en vooral in tijden van aanpassing en van hernieuwing in het geloofsleven nodig is.

Bronnen en verantwoording.

Het ware onbegonnen werk hier alle bronnen op te sommen en hun respectievelijke belangrijkheid in het geheel van dit artikel af te wegen. De Coussemaker, Buckinx, E.H. Lamerant, Mgr. Cruysberghs, en allen die in de bibliografie werden vermeld, hebben hun deel ertoe bijgedragen opdat dit vierde eeuwfeest niet ongemerkt zou voorbijgaan. Het is geen nieuw historisch werk, nieuwe bronnen werden niet aangeboord, maar wat op vele plaatsen onbereikbaar of onvindbaar geworden was, werd samengebracht tot een leesbaar verhaal, dat voor iedereen toegankelijk is. Drie bronnen vergen echter een afzonderlijk woordje uitleg. Als basis is er eerst en vooral het getuigenis van Beufkin, pastoor van Dranouter, die als kroongetuige niet weg te cijferen valt, hoewel zijn onverhoopte ontsnapping ons voor een onoplosbaar vraagstuk zal blijven stellen. In elk geval is de originele tekst in het Vlaams van griffier Gillis de Corte zeer goed leesbaar. Dan is er de „Geusianismus Flandriae Occidentalis” van Wynckius, of Wyncke, dominicaan te Ieper en licentiaat in de godgeleerdheid. In 1566-68 was hij er prior : hij schreef ook vertalingen van Latijnse kerkhymnen (1573 Gent) en bestreed ijverig het protestantisme, tot hij de wijk nam naar Parijs en er omstreeks 1582 overleed. Zijn Geusianismus beschrijft de godsdienststrijd, vooral in het bisdom Ieper, tussen 1563 en '68. Een van de drie bestaande handschriften is een afschrift door de dominicaan Hendrik van der Heyden of Henricus a Myrica van St.-Winoksbergen (Bergues - FR), die verscheidene malen te Ieper tot prior werd verkozen. De twee andere werden door Foppens en Goethals later afgeschreven. Uit een daarvan echter weten we dat het oorspronkelijke manuscript uit de Ieperse kathedraalbibliotheek naar Brussel werd gestuurd op bevel van graaf de Cobentzel, gevolmachtigd minister van Jozef II, om er een kopie van te laten maken. Dit gebeurde omstreeks 1780, doch het origineel keerde nooit naar Ieper terug. Is het manuscript van Gent soms het „geleende” ? Het lijkt waarschijnlijk. De gegevens over de terechtstelling van de „Quaeden Hoop” komen uit een handschrift getiteld Nederlandsche Historiën, geschreven door de Ieperling Augustijn van Hermelgem.

Daniël Masure